

Per què moren les balenes a les nostres platges?

ZARDOYA

Els biòlegs apunten diverses causes dels encallaments de cetacis en les costes de la Mediterrània, tot i que no s'hi ha trobat cap explicació definitiva. Però aquest fenomen ha servit per posar de manifest l'existència abundant d'aquests animals al nostre litoral.

"Balenes suïcides" és un dels titulars més utilitzats per parlar dels encallaments de cetacis. L'arribada de desenes de catxalots a les platges de Tasmània ha tornat a evidenciar les incògnites sobre l'actitud d'aquests animals. Els biòlegs es mostren prudents a l'hora de determinar-ne un motiu, ja que hi poden intervenir múltiples factors.

El suïcidi o fins i tot els efectes d'un mar excessivament contaminat són "explicacions romàntiques", diu Manel Gazo, biòleg del Grup de Mamífers Marins (GMM), del Departament de Biologia Animal de la Universitat de Barcelona. "L'explicació més fàcil –continua Gazo–, tenint en compte que es tracta d'animals que poden viure a 2.000 metres de profunditat, és que el sistema d'orientació ha fallat. Altrament no haurien arribat a prop de la platja. El que no és clar són les causes".

Encallaments de quaranta catxalots com els de Tasmània són atípics i es poden produir per problemes greus a gran escala. Només cal recordar l'epidèmia que van patir els dofins llistats fa uns anys a la Mediterrània. "Cada encallament té unes circumstàncies diferents –afirma Jaume Forcada, del GMM–. Una de les hipòtesis és que els cetacis de Tasmània s'hagin despistat per algun problema d'orientació. Els cetacis es mouen paral·lelament a la costa seguint el camp magnètic terrestre, gràcies a la magnetita que tenen al cervell. La seva posició, la coneixen per un

El 24 de febrer va aparèixer morta una balena a la platja del Perellonet de València. Un inventari de la Universitat de Barcelona xifra el nombre de rorquals comuns com el de la fotografia en 3.580 a tota la Mediterrània Occidental.

sistema de sonar, que es pot veure afectat, per exemple, per virus a l'aparell respiratori. També és possible que alguna alteració magnètica en alguns llocs del planeta els provoqui confusió, com es va demostrar al Regne Unit". Els terratrèmols submarins potser hi tenen una correlació, però com en el cas dels problemes de magnetisme no són causa directa dels encallaments.

Entre els cetacis es diferencien dos grups, els que tenen barbes, anomenats misticets, i els que tenen dents, dits odontocets. Integren el grup dels misticets les balenes i no solen fer encallaments massius si no es produeix algun tipus d'intoxicació. El seu hàbitat és a mar obert i no tenen hàbits de grup. En canvi, els cetacis dentats, odontocets, són gregaris i a vegades protagonitzen encallaments en grup. Són els catxalots, dofins, marsopes, caps d'olla i orques.

La relació gregària dels odontocets és l'origen de la hipòtesi sobre el "suïcidi de balenes", així com el fet que en alguns casos els cetacis hagin arribat a la costa en bon estat. La raó podria ser que el grup s'aproximi a la costa perquè algun exemplar es troba malament. El comportament dels

La relació gregària és l'origen de la hipòtesi del suïcidi de les balenes. Els cetacis dentats no abandonen els seus congèneres malalts.

cetacis dentats fa que no abandonin els seus congèneres malalts, que se situen en aigües de poca fondària per reposar millor.

Els catxalots es mouen en grups que segueixen un líder. Però no cal que l'animal líder s'hagi tornat boig per decidir quedar-se prop de la sorra. "Hi ha altres factors -diu Jaume Forcada- quan per alguna raó s'acosten a la platja i es queden atrapatats. En marxar la marea, per exemple, si no hi ha gaire profunditat el sistema de sonar que els permet orientar-se no els funciona bé".

Balenes mediterrànies. L'arribada de cetacis a les platges

sempre causa expectació i alarma social. El 24 de febrer va aparèixer morta una balena (rorqual comú) a la platja del Perellonet de València. En canvi, els biòlegs no es van sorprendre gaire pel fet. "Que arribi una balena a la platja no vol dir que estiguin morint les balenes. Només diu -assegura Manel Gazo- que hi ha arribat perquè les onades l'han portada des de l'indret on va morir".

Els Països Catalans són un indret privilegiat dins la Mediterrània. L'"Inventari de cetacis mediterranis (estatus i problemes de conservació)", realitzat per la Universitat de Barcelona amb el suport de la Direcció General de la Naturaleza i la directiva hàbitat CEE 97, ha establert que al Mediterrani occidental hi ha 3.580 exemplars de rorqual comú o d'aleta. També s'hi han trobat esporàdicament catxalots i fins i tot orques. L'existència d'aquests animals a la Mediterrània era força desconeguda. "Els resultats han estat notables -diu Jaume Forcada-: hi ha més poblacions de balenes que no ens pensàvem. Crèiem que hi havia al voltant de 500 balenes al Mediterrani, des de Gibraltar al sud d'Itàlia."

El rorqual comú és la segona balena més gran del món, amb 24 metres de llargària. A la primavera travessa el mar entre la península i Balears cap al mar de Ligúria (Itàlia). L'abundant alimentació que hi troba en aquesta zona fa que hi passi tot l'estiu. "Són balenes pròpies de la Mediterrània, ja que genèticament són diferents de les atlàntiques. Se sap que passen tot l'any al nostre mar -diu Forcada- però no es coneix la seva migració completa, perquè no disposem de satèl·lit per fer-ne el seguiment". Les balenes d'aleta mediterrànies no fan una migració gaire important, si es té en compte que les de la mateixa espècie de rorqual a l'Atlàntic viatgen de Canàries a l'Àrtic.

El Mediterrani és un hàbitat òptim per al rorqual comú. "Aquí no el pesca ningú. S'alimenta de

peixet i de krill, una espècie de gambeta de 2 centímetres, que es troba en abundància perquè no s'explota. I cal afegir-hi que el krill és un aliment que el consumeix directament la balena —assegura Forcada—, sense que hi hagi cap peix d'intermediari, i per això no acumula contaminants”.

L'únic enemic de la balena d'aleta o rorqual comú són els vaixells i les xarxes de deriva actualment prohibides. “Els velers o fins i tot els grans vaixells com els de Trasmediterrànea són detectats pel sonar de la balena. Les embarcacions ràpides, en canvi, poden embestir algun d'aquests gegants marins perquè no poden adornar-se de la seva presència”. Aquest problema també existeix a les illes Canàries, on un home va morir l'any 1992 quan un *jet-foil* va embestir un catxalot.

Però hi altres perills per als cetacis del Mediterrani. La contaminació i la pesca són especialment greus per als dofins. No és estrany que molts dels dofins que arriben a les platges catalanes estiguin carregats de virus o siguin víctimes dels abocaments al mar. “S'han donat casos de dofins que arriben a la platja debilitats perquè fa temps que no mengen. Això es nota —diu Manel Gazo— perquè la capa de greix disminueix. La raó és que bosses de plàstic a l'esòfag els impedeix ingerir aliments”.

La interacció entre la pesca i la distribució d'espècies ha estat

estudiada pels biòlegs de la Universitat de Barcelona. En algunes zones es produeix un conflicte entre els pescadors i els cetacis. A Mallorca la pesca artesanal és negativa perquè “els dofins molars es mengen el mateix peix que es pesca —diu Anna Arderiu, del GMM— i competeixen amb la població costanera. Per aquest motiu, els pescadors maten els dofins.”

A Algesires, les xarxes de deriva van matar 350 dofins l'any 1994. Les captures accidentals de dofins, per exemple en la pesca del peix espasa, se sumen a les agressions directes. En alguns in-

drets de la Mediterrània es captura els dofins i se'ls talla a trossets per fer-los servir d'esquer per pescar camarons.

El dofí comú protagonitza l'exemple més trist de cetaci en perill. L'estudi del Grup de Mamífers Marins recull els encallaments de l'últim segle, a través dels quals s'ha pogut determinar la profunda regressió d'aquesta espècie. Mentre que fa anys aquest animal era habitual a les costes dels Països Catalans, ara l'única colònia es troba al mar d'Alboran.

L'únic enemic no natural de la balena d'aleta o rorqual comú són els vaixells i les xarxes de deriva, actualment prohibides. En canvi, la contaminació i la pesca són especialment greus per als dofins.

Ignasi Gallart

Les confidències del comte de Buffon

Martí Domínguez Romero

La fictícia troballa, als soterranis del Museu d'Història Natural de París, d'unes memòries del comte de Buffon permet a Martí Domínguez reconstruir els fructífers escenaris del s. XVIII francès.

Premi Andròmina de Narrativa 1997.

Editorial 3i4
"Narratives 3i4", 58

La mort salobre

Xulio Ricardo Trigo

Pot una persona morir ofegada al cor de la ciutat de Compostel·la? Aquest és un dels interrogants que ha de resoldre Xurxo Fondo, un exguàrdia civil convertit en detectiu arran de la independència de Ligàcia.

Premi Ciutat d'Elx de Narrativa Antoni Bru

Editorial 3i4
"Narratives 3i4", 55

Correspondència I

(Carner, Manent, Riba, Pla, Espriu, Villalonga)

Joan Fuster

Al llarg de la seua vida, Fuster va mantenir una intensa correspondència (més de 30.000 documents) amb un nodrit grup d'intel·lectuals, polítics, escriptors, artistes, etc. Aquest volum recull part d'aquella correspondència, concretament la corresponent a figures de primera magnitud.

Editorial 3i4